

En maidag på Nakholmen

Per Brandtzæg – opprinnelig utdannet tannlege – har etablert og ledet forskningsgruppen LIIPAT ved Institutt for patologi på Rikshospitalet i 40 år. Han er et verdensnavn, han har fått en rekke priser, er Norges mest siterte forsker og i de senere år også en aktiv debattant i dagspressen. Han har en arbeidstid som ikke tar hensyn til arbeidsmiljøloven, og like fullt er han fortsatt gift med sin tannlegehustru, Ragna-Marie kalt Tulla, som han traff i studietiden. Den 9. juni fyller han 70 år og er dermed per definisjon pensjonist. Æresmedlem i NTF er han også.

Et godt utgangspunkt for en presentasjon i Tidendes sommerhefte, mente redaktøren. Det lot seg gjøre å få avtale en maisøndag, for søndager tar professoren som regel fri fra arbeidet på instituttet, så sant han ikke er i et eller annet utland og holder foredrag. Og da inviterte Tidendeteamet like godt seg selv til Tulla og Pers hytte på Nakholmen.

Til orientering for dem som ikke er lommekjent i Indre Oslofjord: Nakholmen er en av øyene som fra 1923 og utover er blitt bebygd med små hytter. Historien begynte med at arbeidsfolk fra Oslo rodde ut med telt, unger og pikkpakk og tilbrakte sommerferien ved fjorden. Teltene ble etter hvert supplert med planke- og kasseskur, og så ble det tillatt å oppføre små hytter. Det er restriksjoner på arealet, og hytteeieren disponerer i prinsippet bare én meter fra hytteveggene.

Etter en båttur på 20 minutter fra Vippetangen, ankommer vi Nakholmen og blir mottatt av vertskapet som leder oss på smale stier mot «Esthers hytte»; den kalles det etter den forrige eieren. Et sjarmerende, lite rødmalt hus med hvit vindusomramming og utgang til terrasse med sjøutsikt. Omgitt av blomster og trær, med forsythia og kir-

sebær allerede i full blomst. Og forbau-sende usjenert, takket være velpleide hekker mot naboene. – Her er det ikke mye omgang med naboene. Vi er på hils og utveksler erfaringer om livet generelt og stell av hus og hage, men vi omgås stort sett bare på Velhuset. Slik er det i hvert fall for oss som regnes som nykommere, forteller Per der vi blir plassert på terrassen og beskjenket med den såkalte LIIPAT-drinken.

FORSKNINGSPRISEN AMICON • Per Brandtzæg har fått mange forskningspriser. Da han fikk den nederlandske prisen AMICON for fremragende forskning i 1987, foreslo han at prispengene skulle brukes på en hytte på en av øyene i Oslofjorden til glede for familien. Det var Tulla og yngstesønnen som dro

Per og Tulla Brandtzæg på terrassen.

på visning, først til Lindøya og så til Nakholmen. De falt for «Esthers hytte» som var nesten uberørt av menneskehånd siden den ble bygd i 1923 av Esthers far, «Jesus». Det var tilnavnet han fikk fordi han hadde langt hvitt skjegg.

Det var lukket budrunde, og det ble lagt inn et solid bud etter at far så vidt hadde rukket å bli med ut til øya. Også Per falt for både hus og beliggenhet, selv om han fikk et aldri så lite sjokk ved første øyekast. – Men jeg er jo oppvokst ved sjøen, på Sjøholt i nærheten av Ålesund, sier han, og forteller at hagen og huset minner om barndomshjemmet. Så de slo til og sikret seg eiendommen. Prispengene dekket det

meste, men litt mer måtte til. Og det har ikke vært noen dårlig investering. I 1987 var det snakk om hundretusener for en hytte på Nakholmen. I dag må du ut med millionbeløp, selv om det er festetomt, kanskje ikke innlagt vann og i hvert fall ikke toalett. Det er felles utedo der fire hytteiere deler en avlås bås, og tømning foretar vaktmesteren to ganger i uka. Men for en beliggenhet og for en lykke å komme seg til hytta uten å sitte timevis i bilkø. Det er det man villig betaler for i 2006.

«Esthers hytte» er i dag en idyll etter utallige timers innsats både ute og inne. De har hatt hjelp av profesjonelle folk, men har også gjort svært mye selv. Tulla, som er odelsjente fra Indre Østfold, er vant til å ta i et tak, og hun har også hele tiden hatt ansvar for gården Bae i Rødnes, som nå er overtatt av eldste datter. Professoren som liker å pusle med praktisk arbeid når han har ferie, viser rundt med stor begeistring og peker blant annet på gamle murer der vi kan se spor av skjell fordi det ble brukt fjæresand under støpingen.

LANGE DAGER • Vi leste i et intervju med Per Brandtzæg at han vanligvis har en arbeidsdag på 12–14 timer. Det viser seg å stemme. Vanligvis er han ikke hjemme om kvelden før nærmere klokken 23. Han rekker med andre ord Kveldsnytt på NRK. – Det har ikke alltid vært slik. Da barna var små, i hvert fall de tre eldste, kom jeg hjem til bade- og leggetid, sier han og innrømmer at han kanskje ikke gjennomførte dette da minstemann var kommet til. – Årsaken til at jeg må tilbringe så mange timer på kontoret nå, er at jeg har hatt mange lederoppgaver, og det administrative tar hele dagen. Ikke før om ettermiddagen

kan jeg komme i gang med det som dreier seg om forskning; å skrive artikler og forberede foredrag og annen undervisning. Slimhinnes kompliserte immunologi pirrer fortsatt min nysgjerrighet, sier han.

LIIPAT, Laboratorium for immunhistokjemi og immunpatologi, er en forskningsgruppe som Per Brandtzæg har bygget opp fra grunnen av. Da han kom hjem fra Alabama i USA høsten 1964 med en mastergrad i immunologi, mikrobiologi og patologi, hadde han også med seg helt ny kunnskap om immunhistokjemi. Han hadde fått universitetsstipend og begynte på Obduksjonsavdelingen på Rikshospitalet med professor Olav Torgersen som sjef. Torgersen ble så fascinert av mulighetene til å etablere immunhistokjemi som forskningsfelt at han skaffet Brandtzæg eget laboratorium i en fraflyttet vaktmesterleilighet i kjelleren i den gamle Patologibygningen, og dette ble starten på LIIPAT. Sammen med to andre stipendiater holdt han på der nede i kjelleren og utviklet teknikker og lagde egne immunreagenser, uten egentlig å ha en veileder, for Torgersen var klassisk patolog og uten kompetanse i immunologi.

I 1971 tok Brandtzæg doktorgrad på en avhandling med tittelen «Human secretory immunoglobulins» og fikk større lokaler i den nye Patologibygningen ved det gamle Rikshospitalet. I dag består LIIPAT av fire seksjoner med hver sin leder. Per leder seksjonen for gastrointestinale sykdommer og er leder for hele laboratoriet. Men for noen år siden holdt det på å gå riktig galt. Sommeren 2002 var LIIPAT på konkursens rand. – Vi fikk ikke de bevilgningene vi hadde forventet fra

Forskningsrådet, og der satt vi med et underskudd på vel 1 mill. kroner. Takket være at Instituttgruppe for laboratoriemedisin ved Det medisinske fakultet ga oss utsettelse med betalingen, kom vi oss på fote igjen, forteller han. – Dette var en delikat situasjon, for jeg var selv bestyrer for instituttgruppen, men nå er hele gjelden nedbetalt. Og den 2. juni i år disputerer LIIPATs stipendiat nr. 40 på en avhandling om cøliaki.

Fra 1. juli er Per pensjonert fra sin universitetsstilling. Da blir det slutt på de administrative gjøremålene, og han kan holde på med det som virkelig er morsomt, nemlig forskning og forskningsformidling. Han vil fortsatt ha tilknytning til Patologiklinikken og LIIPAT, men først skal han feires med et fødselsdagsymposium med tema slimhinneimmunitet og med tilhørende festligheter. – Jeg vet ikke så mye om hva som skal foregå, bortsett fra at jeg må komme meg tilbake fra Italia og Frankrike kvelden før den 9. juni som er selve fødselsdagen, sier han og forteller at Finn-Eirik Johansen sammen med tre andre medarbeidere er arrangør. – Det er Finn-Eirik som skal overta ledelsen av laboratoriet; og det jeg er mest stolt av i min karriere, er at dyktige forskere vil føre LIIPATs aktivitet videre.

TORGENSEN-SAKEN • Ikke så få innlegg i dagspressen de senere år har hatt signaturen Per Brandtzæg. Han har skrevet om forskningens kår her i landet, og med sin egen erfaring som bakgrunn hevder han med styrke at bevilgningene til forskning må være mer forutsigbare. Det er vanskelig å bedrive forskning hvis man ikke kan ha et leng-

re perspektiv enn fra det ene statsbudsjettet til det neste.

Vi har også sett at han har ytret seg om Torgersen-saken. Han ble bedt av jussprofessor Ståle Eskeland om å se på det såkalte «avføringsbeviset» etter at to nye sakkyndige hadde avgitt uttalelse før saken ble gransket av Gjenopptagelseskommisjonen nå i vår. Eskeland ønsket disse uttalelsene kvalitetssikret av en forsker med spesialkunnskap om slimhinner og sekreter. – Jeg var jo litt nysgjerrig, så jeg lovt å se på uttalelsene. Det tok meg ikke mer enn noen timer før jeg forstod at det var fullstendig feil å bruke den opprinnelige ekspertuttalelsen fra 1958 som et bevis for Torgersens skyld. Det er avføringsbeviset, barnålbeviset og tannbittbeviset som er lagt til grunn for livstidsdommen, forklarer han og fortsetter:

– I første omgang skrev jeg ganske kort om min oppfatning og leste så resten av saksdokumentene, også om de to andre bevisene. Og så ble jeg bedt om å stille opp som sakkyndig for kommisjonen. En hel dag var avsatt til avføringsbeviset, først mitt tretimers innlegg og så spørsmål fra medlemmene. – Og du tror at Torgersen er uskyldig? spør vi. – Det er ikke tvil i min sjel om at han er dømt på gale premisser, så dette dreier seg om justismord, sier han. Etter sommeren kommer avgjørelsen fra kommisjonen om eventuell gjenopptagelse av saken.

En annen mediesak Per har tatt del i, er debatten i kjølvannet av Sudbø-saken. I en fase var det så mye kritikk rettet mot medforfatterne at han rykket ut og manet til stopp av «heksejakten».

– Selvsagt skal vi følge Vancouver-reglene for publisering, men i denne spesielle saken må vi avvente granskingskommisjonen. Og forskning må bygge på tillit. Vi må ikke la en så spesiell sak føre til et regelverk som blir så rigid at det går ut over den frie forskning. Men som sagt – vi må følge de reglene vi allerede har, og institusjonene må kunne forlange at det skal være mulig å inspisere rådata i opp til 10 år.

SOLNEDGANG • Solen er i ferd med å gå ned på Nakholmen, og Tidende-teamet orienterer seg mot båt tilbake til byen. Vertskapet har ikke bestemt om de skal ta siste båt hjem eller første båt mandag morgen. Når de kommer til Vippetangen, står syklene og venter. Da er det å trække opp bakkene til huset på

Tåsen. Det er en måte å holde seg i form på. – Ja, hva gjør dere for å holde dere i form? – Vi går på ski om vinteren, sykler hele året (med piggedekk på glatt føre) og tar en joggetur rundt Sognsvann i hvert fall en gang i uka når det er bart, sier Per som alltid vil ha Tulla med på dette. – Jo da, jeg henger med. Han tar kanskje en ekstra runde hvis han synes det går for sakte med meg, sier Tulla som har vært pensjonert fra sin stilling i Tannhelsetjenesten i Oslo noen år, og har mer enn nok å gjøre med hus, hytter, gamle biler og gården i Indre Østfold. Og ikke minst, stille opp for åtte barnebarn. – Det er helt klart at jeg ikke hadde kunnet arbeide som jeg har gjort i alle disse årene uten Tulla. Hun har både tatt seg av hus og hjem og vist stor interesse for forskningen min, sier Per. – Han er ikke så verst med praktiske ting selv heller. Han tar mye ansvar for hagen på Tåsen og er kjent for sine gulrøtter. Dessuten reparerer han sine egne sko, avslører Tulla og legger til at hun trives med å ha lange dager til disposisjon for alt hun har å gjøre. Kanskje bra han ikke skal bli pensjonist på heltid? Men middagen blir muligens noe fremskyndet.

*Tekst: Reidun Stenvik
Foto: Gudrun Sangnes*